

Vinko Vodopivec

PRIMERJAVA RAZUMEVANJ NAPISA Z LEMNOSA

Ključne besede

Lemnos stela, Etruščani, Veneti, Slovenci, primerjalni jezikoslovje, zgodovinsko jezikoslovje

Key words

Lemnos stelle, Etruscan, Veneti, Slovenes, comparative linguistic, historical linguistic

Abstract

COMPARISON OF READING OF INSCRIPTION FROM LEMNOS

The inscription in the Lemnos language, from the 6th century BC on tablets of stone called Lemnos Stele, discovered in 1885 in Kaminija is written in letters like Etruscan and older Phrygian letter signs and is understandable in the Slovenian language.

Comparison of transliterations showed some errors, especially the replacement of Etruscan P with Venetic L, which much varies understanding of the content of the inscription. Letter comparison showed the best correlation with the old Phrygian and the minimum with the Etruscan, reflecting the influence or repopulation of Phrygian area. Into question puts the existing linguists' transliteration, since the Etruscan has the minimum content of vowels, and the significant proportion of the letters L, which is pronounced in Slovenian also as U.

All present understands corresponding to the request, but by probability exceed Škibin's translation and translation of the author, who has upgraded his understanding. The content is about robbing the peoples, so call for armed resistance against the invaders. However, Greeks just a few centuries later occupied the island and cut off ancient Slavic living.

Uvod

Lemnijski jezik so v 6. stoletju pred našim štetjem še govorili na otoku Lemnosu. To v glavnem potrjuje napis na nagrobni Steli, imenovani Lemnos Stela, odkrite leta 1885 pri Kaminiji, pa tudi napisi na lokalni keramiki. Lemnijski jezik je tesno povezan z Etruščanskim jezikom po črkovnih znakih in po razumevanju. Ko so Atenci zavzeli otok v drugi polovici 6. stoletja pr. Kr. je Lemnos postal grški. Napis je shranjen v Narodnem muzeju v Atenah.

Napis je pisan v črkah podobnim etruščanskim in starejšim frigijskim črkovnim znakom. Napis sestavlja 198 znakov in vsebuje 33-40 besed, ločitev besed je včasih označena z eno do tremi pikami [1].

Napis je na lepo obdelani kamniti plošči, ki ima na čelni strani napis v treh smereh, ki je pojasnjevalno okrašen z likom vojščaka s sulico. Daljši serpentinasti napis v treh vrstah pa je tudi na bočni strani plošče.

Prebivalci Lemnosa naj bi bili Etruščani, ki pa so se imenovali Pelazgi ali Tirseni in verjetno izvirajo iz maloazijskih predslgovanskih ljudstev, bodisi Venetov, ki jih opisuje Homer ali Starofrigijcev, ki so nam zapustili napise razumljive v slovenskem jeziku. Njihova naselitev je lahko prvobitna ali pa predstavljajo ljudstva z morja, ki so se zaradi izjemno poslabšanih življenjskih pogojev priselila iz Severne in Srednje Evrope.

Napis je prikazan na sliki 1.

Prečrkovanje

Za primerjavo prečrkovanj imamo 5 različnih obravnjav. Nekateri so poskušali napis tudi razumeti, zato so prečrkovanja delno prilagojena njihovem razumevanju.

W	Wikipedija	[1]
H	Horak	[3]
A	Ambrozic	[4]
Š	Škibin	[5]
V	Vodopivec	

Črkovni znaki

Različni črkovni znaki napisa, z njihovo najverjetnejšo glasovno vrednostjo, so uvrščeni tako kot se pojavljajo v napisu.

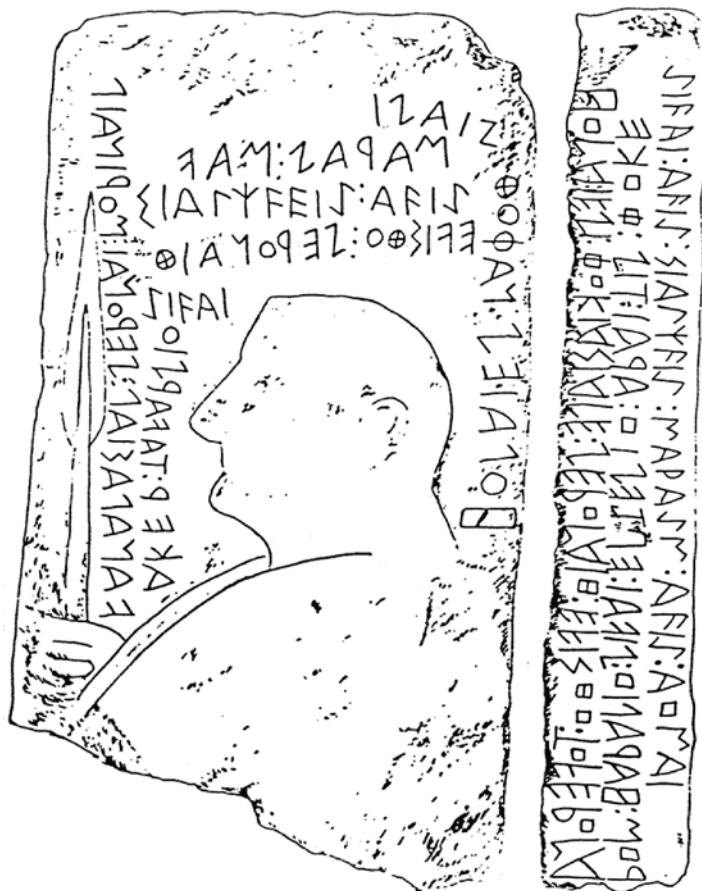
H – H, O – O, Γ – P, A – A, I – I, E – E, M – N, φ – B, ⊙ – U, ⊗ – D, M – M, P – R, F – V, ξ – Š, Υ – G, K – K, T – T, □ – O

Večina črk je dobro znana in nesporna, to so H, O, A, I, E, N, M, R, V, G, K in T. Nekateri znaki so prečrkovani napačno, to je L, ki je P, φ, ki je B in χ, ki je G. Nekaj znakov pa ima težje določljivo glasovno vrednost, zato se jih je avtor odločil prečrkovati: znak ⊙ kot U, znak ⊗ kot D in znak ξ kot Š, podobno kot nekateri drugi avtorji.

Primerjava prečrkovanj

Čelna stran

W	hulaieš:naφuθ:šiaši maraš:mav sialχveiš:aviš evisθu:šerunaiθ šivai akere:tavaršiu vanalasia:šerunai:murinail	94
H	HOCAIEZ NAŠČCh ŽLAŽI MARAŽ MAVUIACChVEIŽ AVIZEVIUHO ZERONAIH ŽIVAI AKER TAVARŽIČ VAMACAUIAČ ZERONAI MORIMAIC	94
A	HOLAIEŠ NAPHoTh ŠIAŠI MARAŠ MAV SIALKhVEIŠ AVIŠ EVISThO ŠERONAITh SIVAI AKER TAVARiŠIO VANALASIAL ŠERONAI MORINAIL	94
Š	hopaie: z : naphdt ziazi : maraž : mav šiapkveiž : aviž evišto : žeronait živai akere : tavaržit vamašiap : žeronai morinaiv	94
V	HOPAIE Z NABUD ZIAZI MARAZ MAVŠIAPGVEIZ AVIZEVIŠTO ZERONAIT ZIVAI AKER TAVARZIT VAMAPAZIAP ZERONAIMORINAIV	94

Slika 1: <http://www.carolandray.plus.com/Eteocretan/Lemnian.html> [2]

Bočna stran

W	hulaieši:φukiasiale:šerunaiθ:evišθu:tuveruna rum:haraliu:šivai:eptešiu: arai:tiš:φuke šivai:aviš:sialχviš:maras̄m:aviš:aumai	105
H	HOCAIVŽI POKIASIACE ZEROZAIH EVIŽHO TOVERONA ROM HARAČIO ČIVAI ECTEŽIO ARAI TIH POKE ŽIVAI AVIŽ SIACHVIŽ MARALM AVIŽ AOMAI	105
A	HOLAIEŠI <i>Ph</i> OKIASIALE ŠEROSAITH EVISThO TOVERONAROM HARALIO ŠIVAI EPTEŠIO ARAI TIŠ PhOKE ŠIVAI AVIŠ SIALKħVIS MARAŠM AVIŠ AOMAI	105
Š	hopaiezi : fokiašiape žeronait evišto : toverona dom harabio : živai : ebiežio arai : tis : foke : živai : aviž : šiapgviž : maras̄m : aviž : aomai	105
V	HOPAIEZI BOKIASIAPE ZERONAIB EVIŠBO TOVERONAROM HARAPIO ZIVAI ETIEZIO ARAI TIZ BOKE ZIVAI AVIS SIAPGVIS MARAzm AVIS AOMAI	105

Črkovna analiza

Očitna so nekatera različna prečrkovanja, zato je treba z analizo zajetih prečrkovanj ugotoviti napake in možnost najustrežnejšega prečrkovanja. Podatki so razvidni iz tabele 1.

Tabela 1: Prečrkovanje po črkah z njihovimi števili v napisu

	A	B	C	Č	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	R	S	Š	T	U	V	Z	Ž	Σ
W	37	3	0	0	0	14	0	2	3	34	0	3	9	7	7	0	1	12	6	20	9	18	14	0	0	199
H	37	0	10	5	0	13	0	0	9	33	0	3	2	9	4	16	2	12	2	1	4	3	15	6	13	199
A	37	0	0	0	0	14	0	0	3	34	0	5	9	7	6	18	4	12	8	19	9	0	14	0	0	199
Š	37	2	0	0	2	14	2	1	3	35	0	4	0	8	6	16	8	11	1	6	9	0	15	4	15	199
V	37	5	0	0	1	14	0	2	3	35	0	3	0	8	6	16	8	12	5	3	7	1	15	18	0	199

- Opazne so nekatere napake, ki so najpogostejše pri Horaku.
- Dobro se ujemajo črke: A, E, H, I, J, K, M, N, O, R, T in V (J je upoštevan kot I).
- Izrazita zamenjava je med L in P, kjer se zamenjujeta venetski L in etruščanski P.
- Zamenjujejo se tudi črke C, Č, S, Š, Z in Ž, ki pa imajo podobno izgovorjavo, zato se ustreznost prečrkovanja pokaže pri razumevanju.
- Črki B in G sta na spletu označeni s ϕ in χ , podobna pa sta še dva znaka, ki pa sta obrnjena pokonci in bi lahko pomenila H, sta pa pisana izrazito pomanjšano in tudi pomenita črko B.
- Wikipedija zamenjuje črki O in U, ki sta glasovno blizu in se pravilnost prečrkovanja ugotavlja z razumevanjem.
- Črka D se pojavi le pri dveh avtorjih, črka F pa je prečrkovana napačno, saj pomeni glas za črko B.

Ustrezno prečrkovanje sme imeti manj kot 10 % napak, zato analiziram prečrkovanja primerjalno s svojim prečrkovanjem, kjer sem upošteval najverjetnejše glasovne vrednost posameznih črkovnih znakov. Podatki so razvidni iz tabele 2.

Tabela 2: Primerjalne napake prečrkovanja, poševno so označene podobne izgovorjave

	A	B	C	Č	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	R	S	Š	T	U	V	Z	Ž	Σ	%
W	0	2	0	0	1	0	0		0	1	0	0	9	1	1	<i>16</i>	7	0	<i>1</i>	<i>17</i>	2	<i>17</i>	1	<i>18</i>	0	94	47
H	0	5	<i>10</i>	5	1	1	0	2	6	2	0	0	2	1	2	0	6	0	3	2	3	2	0	<i>12</i>	<i>13</i>	78	39
A	0	5	0	0	1	0	0	2	0	1	0	2	9	1	0	0	4	0	3	<i>16</i>	2	1	1	<i>18</i>	0	66	33
Š	0	3	0	0	1	0	2	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	4	3	2	1	0	<i>14</i>	<i>15</i>	48	24
V	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

- Nobeno primerjalno prečrkovanje ne izpolnjuje postavljene zahteve saj vsa bistveno prekoračujejo mejno vrednost 10 %.

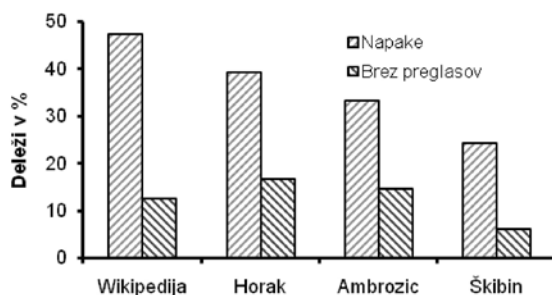
Kot možne upoštevam le napake primerjalnega prečrkovanja brez črk podobnih glasovnih vrednosti. Napake so tako bistveno nižje in so prikazane v tabeli 3.

Tabela 3: Analiza prečkovanja podobnih glasov ali črkovnih znakov

Avtor	Napake	brez pod. glasov	deleži brez L/P	deleži brez B/H
W	25	25/199 = 12,56	9/199 = 4,52	7/199 = 3,52
H	33	33/199 = 16,58	25/199 = 12,56	14/199 = 7,04
A	29	29/199 = 14,57	16/199 = 8,04	11/199 = 5,52
Š	12	12/199 = 6,03	12/199 = 6,03	9/199 = 4,52
V	0	0/199 = 0,00	0/199 = 0,00	0/199 = 0,00

- Deležu napak brez podobnih glasov ustreza le prečkovanje Škibina, brez zamenjave L/P, ki spreminja razumevanje še vedno ne ustreza Horak, brez podobnih črkovnih znakov B/H pa ustrezajo vsa prečkovanja.
- Primerjalno prečkovanje avtorja je najustreznejše, Škibinovo zadovoljuje pogoje, saj črke podobnih glasov ne spreminjajo pomena besedila, ostala prečkovanja pa ne ustrezajo smiselno postavljeni zahtevi.

Rezultati prečkovanj so prikazani na grafu 1:

Graf 1: Primerjava prečkovanj

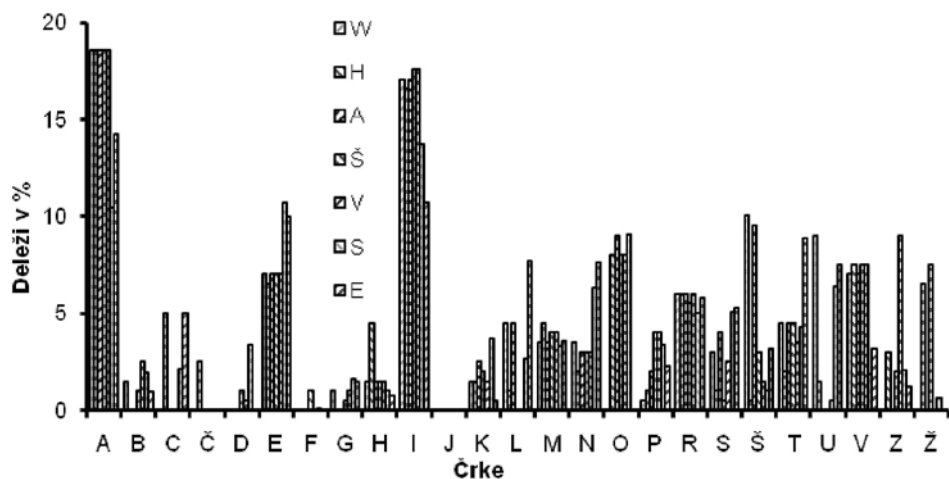
Zanimivo je enakomerno padanje napak in drugačen razpored z izločitvijo preglasov črk podobne izgovorjave.

Prečkovanje po avtorjih je primerjalno s slovenščino in etruščanščino prikazano tudi v grafu 2 in v tabeli 4. Poleg že podanih oznak avtorjev: W, H, A, Š in V se pojavijo še:

- S črke slovenskih leposlovnih besedil [6, 7],
- E črke etruščanskih besedil [8-10].

Tabela 4: Deleži črk v odstotkih v primerjavi s slovenščino in etruščanščino

	A	B	C	Č	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	R	S	Š	T	U	V	Z	Ž
W	19	2	0	0	0	7	0	1	2	17	0	2	5	4	4	0	1	6	3	10	5	9	7	0	0
H	19	0	5	3	0	7	0	0	5	17	0	2	1	5	2	8	1	6	1	1	2	2	8	3	7
A	19	0	0	0	0	7	0	0	2	17	0	3	5	4	3	9	2	6	4	10	5	0	7	0	0
Š	19	1	0	0	1	7	1	1	2	18	0	2	0	4	3	8	4	6	1	3	5	0	8	2	8
V	19	3	0	0	1	7	0	1	2	18	0	2	0	4	3	8	4	6	3	2	4	1	8	9	0
S	10	2	2	0	3	11	0	2	1	14	0	4	3	3	6	9	3	5	5	1	4	6	2	2	1
E	14	1	5	0	0	10	0	1	1	11	0	1	8	4	8	0	2	6	5	3	9	8	3	1	0

Graf 2: Primerjalno prečrkovanje po črkah in avtorjih s slovenščino in etruščanščino

- Samoglasniki so dovolj dobro prečrkovani, pri soglasnikih so razvidna prečrkovanja podobnih glasov C, Č, S, Š, Z in Ž, bistvena razlika pa je med L in P.
- Etruščanščina nima samoglasnika O, ki ga zamenjuje U, ima pa daleč največ soglasnika L, ki se v slovenščini predvsem na koncu besed izgovarja kot U in zelo verjetno je tudi pri etruščini tako, saj ima daleč najnižji delež samoglasnikov.

Primerjavo izvedemo po uteženih deležih tudi med najverjetnejšim prečrkovanjem avtorja in slovenščino, latinščino, venetščino, frigijsčino [11] in etruščanščino po značilnih črkovnih skupinah samoglasnikov, zvočnikov in soglasnikov.

Primerjava je za vsako skupino izračunana kot razlika do lemnjskega jezika in pomnožena z njegovo vrednostjo, ki predstavlja utež posamezne skupine [10]. Utežna primerjava je podana v tabeli 5.

Tabela 5: Utežna primerjava prečrkovanj po značilnih skupinah

Jezik	VEN	ETR	FRI	LEM	SLO	LAT
Samoglasniki: a, e, i, o, u	51,84	41,91	52,50	51,76	46,15	45,47
Razmerje	4,14	509,84	38,30	0	290,37	325,57
Zvočniki: m, n, l, r, v	21,32	28,39	19,08	20,60	23,50	22,98
Razmerje	14,83	160,47	31,31	0	59,74	49,03
Ostali soglasniki	22,11	29,70	28,42	27,64	30,35	30,55
Razmerje	113,34	56,94	21,55	0	74,90	80,43
Vsota razmerij	132,31	727,25	91,16	0	425,01	455,03

- Lemnjskemu jeziku je po deležih črk naj bližja stara frigijsčina, sledijo ji venetščina, slovenščina in latinščina, daleč najbolj oddaljena pa je etruščanščina.
- Etruščanščina ima daleč najmanjši delež samoglasnikov, kar postavlja dosedanje prečrkovanje jezikoslovcev pod vprašaj, saj v slovenščini poznamo izgovorjavo črke L kot U, kar je pri slovenščini upoštevano, vprašanje pa je ali ni tudi v etruščanščini

tako, saj je delež črke L daleč največji, delež črke O pa je celo nič. Etruščanski znak L za črko L je podoben znaku U za črko U in bi lahko pomenil glas črke O, ki je najbližji glasu za črko U.

Primerjava razumevanj

Wikipedija ne podaja razumevanj, saj jezikoslovci, kljub resnim primerjavam z etruščanskim jezikom, niso uspeli podati smiselnega razumevanja napisa. Na spletu je še nekaj poskusov razumevanja, ki pa ne dosegajo niti najmanjših pogojev za obravnavo. Imamo torej le štiri primerjalna razumevanja, ki so vsa le na osnovi slovanskih jezikov.

Horak

Deljenje / Division

ŽLAŽI MA RAŽMAVUJAC CHVEIŽ AVI ZEVIU HO ZERO NA IH ŽIVAJI HOCAJ
E Z NAŠCH AKIER TAVARŽIČ VAMJACAUJAC ZERO NAI MOR IMAJIC

HOCAJ VŽJI POKJA SIJACE ZERO ZA IH EVIJU HO TO VERO NAŽIVAJI AVIJŽ
SIJAC CHVIJŽ MARALM AVIJŽ A O MAJROM HARAČIO ČIVAJ ECTE ŽIJO A RAJI
TICH POKE

Dobesedni češki prevod/ Strain Czech translation

Žijící mně rozmlouvajíc, chvějíc, abych zjevil, co pozoruji na nich žývich ač je z rodnyh
polj soudrug vynucovač, zirám (na) nějsmrt majic.

Ač všichni, pokud jsou sející, pozorují za ně (a) zjevují, co to vírou nazývají? abyzmeš
sejíc strachy umírali, abyzmež aj o mrtvých bojovnicích (hlásali) dívej, ještě žijí, aj (v) ráji,
tíší, pokojní.

Prosti slovenski prevod/ Free Slovene translation

Živeč meni tresoč govoriš, da razkriješ kaj opazim na njih živih, čeprav se z rodnih
polj sodrug uveljavi, zrem na njegovo smrt.

Čeprav si vse sejál, gledal a nič razkril, kar se imenuje vera? Če delaš stráhu umíraš,
mrtvim bojovníkom se čudi, so še vedno živi v nebesih v tíšini.

Prosti angleški prevod/ Free English translation

Living shaky talking to me that reveal what I watch on them living, though from
fruitful fields companion enforce, I watch at his death.

Although everything you sow, watching but revealing nothing, what is called religion? If
you do fear dying, to the dead warriors you wonder, they are still alive in heaven in silence.

Prosti slovenski prevod sledi dobesednemu češkemu prevodu, angleški prevod pa
prostemu slovenskemu prevodu. Oba sta podana zaradi lažje primerjave. Podrobna
obrazložitev besed je podana v navedeni literaturi [3].

Ambrozic

Deljenje / Division

HOLAIEŠ NA PHO TH ŠIAŠ I MARAŠ MAV SIAL K H VEIŠ AVIŠ E VIS THO ŠE
RO NAI TH SIVAI AK ER TA VAR I ŠIO VAN AL ASIAL ŠE RO NAI MORI NAI L

HOLAIEŠ I PHO K I ASIAL ŠE RO SAI TH E VIS THO TO VERO NA ROM HARAL
IO ŠIVAI E P TE ŠIO A RAI TIŠ PHO K E ŠIVAI A VIŠ SIAL K H VIŠ MARAŠ M A VIŠ
A OMAI

Dobesedni slovenski prevod / Strained Slovene translation

HLOJAJEŠ NA SOPIHÁV Tə JAS' IN MARAŠ MAV. SIJALE K' H VEJAM SO VIŠAVE VSE, TOJ ŠE ROV NAJ TI OBSEVAJO! AK KER TA VAR JE ŠEV AL' IN NEBESA OBSIJAT', ŠE ROV NAJ MORÍ NAJ Lə!

HLOJAJEŠ IN SOPIHÁV K' TUD' OBSIJAL ŠE ROV SAJ TI JE VES TO TOJO VERO NA ROVOM HARALO JO ŽIVLJENJE. JE PO TEJ ŠEV V RAJ TIH' SOPIHÁV K' JE ŽIVLJENJE NA VIŠAVAH SIJALO, K' H VIŠKU MARAŠ Mə V VI ŠAVE V ZAČARI!

Prosti slovenski prevod / Free Slovene translation

Sopihanje na jasi borovega gozda ti je le malo všeč. Sijale k vejam so višave vse, naj obsevajo še tvoj grob! A ker ta žar je šel nebesa obsijati, še grob naj mori, naj le!

V borovem gozdu sopihaš ko je obsijan še grob, saj si ves za tvojo vero, grob je zlomil življenje, si odšel v raj tihi, sopihal si ko je življenje na višavah sijalo, kvišku hočeš se v višave začaraj.

Prosti angleški prevod / Free English translation

Gasping in anticipation in a glade of a pine forest, you like it little. As the whole sky shines upon the branches, may it also light up your grave! But if this welding fire also goes to radiate heaven, let it also slay your death!

In the pine forest and gasping in anticipation that all of your grave but also light up this your belief, life with the grave beat it down. Through this belief he went in to the silent paradise, gasping in anticipation that life shines up above, that upwards to the heavens you do want in enchantment.

Prosti slovenski prevod je prirejen po dobesednem prevodu, pojasnjenih besedah in angleškem prevodu. Podrobna obrazložitev besed je podana v navedeni literaturi [4].

Škibin

Deljenje / Division

HOPAI E Z NAPDT ZIAZI MARAŽ M AV ŠIAP K VEIŽ AVIŽ EVIŠ TO ŽER ONAI T ŽIVAI AK ER TA VARŽIT VAMA PAŠIAP ŽERO NAI MORINA IV

HOPAI EZI FOKIA ŠIAPE ŽERO NAI T EVIŠ TO TO VERO NA DOM HARABIO ŽIVAI E BIEŽIO ARAI TIS FOKA ŽIVAI AVIŽ ŠIAP G VIŽ MARAŽ M AVIŽ A O MAI

Dobesedni slovenski prevod / Strained Slovene translation

Kopje je za napadat. Zjezi! Maraš me javi! Šepni ko veš, javiš! Živiš tu, žre oni te. Živi! Jak, ker to vreči. Vam pošepnem, žri onega! Morina Ive.

Kopje jezi. Fokaja šepeta: žre oni te. Živiš tu to vero na dom. Grabil. Živeli! Je bežal. Oraj ti s Fokajcem! Živi! Javiš! Šepni ko vidiš! Maraš me, javiš. Jaz v mojem ...

Prosti slovenski prevod / Free Slovene translation

Kopje je za napadat. Zjezi se, če me maraš in ko zveš za nevarnost mi javi! Živiš tu a oni te žre. Živi! Jak si če to kopje vržeš. Vam pošepnem, žri onega! Morina Ivo.

Kopje te zjezi. Fokaja šepeta: žre te oni. Živiš tu za vero na dom. Grabil je, hura je zbežal. Oraj ti s Fokajcem! Živi, javi, šepni ko vidiš! Če me maraš, mi javi. Jaz v mojem imenu.

Prosti angleški prevod / Free English translation

Spear is for attacking. Enrage you, if you like me and when you know the danger you

report! You live here but they are eating you. Live! You are strong if you throw this spear. I whisper to you, eat they! Morina Ive.

Spear anger you. Fokaja whispers that they're eating you. You live here for the faith to home. He plundered, hurrah he run away. Plough you with Fokajs! Live, report, whisper when you see! If you like me you report to me. I in my name.

Prosti slovenski in angleški prevod sta oblikovana glede na obrazložitev besed in sta dodana zaradi lažje primerjave. Podrobna obrazložitev besed je podana v navedeni literaturi [5].

Vodopivec

Deljenje / Division

HOPAI E Z NABUD ZIAZI MARAZ MAV ŠIAP G VEIZ AVI ZE VIŠ TO ZERO NAIT
ZIVAI A KER TAVARZIT VAMA PAZIA P ZERO NAI MORI NAI V HOPA IEZI
HOPA IEZI BO KIA SIAPE ZERO NAI BE VIŠ BO TO VERO NAROM HARA PIO
ZIVAI

E TIE ZIO ARAI TI Z BOKE ZIVAI AVIS SIAP G VIS MARAZ MAV ISAO MAI

Dobesedni slovenski prevod / Strained Slovene translation

Kopje je za nabost zjezi maraš mav zla ga viš javi če viš to žero nait žival a ker tovariš vama pazi p žero nai mori naj v kopje jezi.

Kopje jezi bo kaj zajame žero naj bo više bo to veruj narod hara pije žival in tje zlo hara ti z boka žival javiš zla ga viš maraš mav, jezero moje.

Prosti slovenski prevod / Free Slovene translation

Kopje je za nabost, zjezi se, ne maraš zla in če vidiš tega žrca in ga najdeš živega javi, in ker vas tovariš pazi, naj kopje v jezi žrca mori.

Kopje naj v jezi zajame žrca to naj bo vzor, saj narod tepe in izžema kot žival in tam zlo tepe te z boka ta žival, javiš zlo če ga vidiš saj ga ne maraš, oh morje moje.

Prosti angleški prevod / Free English translation

Spear is for spiting, enrage you, because you hate the evil you report if you see this devouring living and because your fellow watch on you, let the spear in anger murder him.

Spear let in anger cover the devouring, let it be the model, because he beat and extort people like a beast and there the evil beat you from the side, this animal, you report the evil if you see him, because you do not like it, oh my sea.

Glosar

Uporabljene kratice

SK	Slovensko knjižno [12]	okr	okrajšava
SN	Slovensko narečno	preg	preglas

Čelo / Front

HOPAI	kopaj, kopje – preg, prem, SN, SK	spear
E	e, je – okr, SN, SK	is
Z	z, za – okr, SN, SK	for
NABUD	nabud, nabodi – okr, preg, SN, SK	spit
ZIAZI	zjazi, zjezi – preg, SN, SK	enrange

MARAZ	maroš, hočeš – preg, SN, SK	want
MAV	mau, malo – okr, preg, SN, SL	little
ŠIA	zia, vidi – preg, SN, SK	see
P	pa – okr, SK	but
G	ga – okr, SK	it
VEIZ	veiš, veš – preg, SN, SK	you know
AVI	avi, javi – okr, SN, SK	report
ZE	če – preg, SK	if
VIŠ	viš, vidiš – okr, SN, SK	you see
TO	to – SK	this
ZERO	žero, žrca – preg, SN, SK	devouring
NAIT	najt, najdi – okr, preg, SN, SK	find
ZIVAI	živaj, žival – preg, okr, SN, SK	beast
A	a – SK	but
KER	ker – SK	while
TAVARZIT	tavariš, tovariš – preg, SN, SK	fellow
VAMA	vama – SK	to you
PAZIA	pazi – SK	watch
P	pa – okr, SK	but
ZERO	žero, žrca – preg, SN, SK	dovouring
NAI	naj – SK	let
MORI	mori – SK	murder
NAI	nai – SK	let
V	v – SK	in
HOPA	kopa, kopje – okr, preg, SN, SK	spear
IEZI	jezi – SK	anger
<i>Stran / Side</i>		
HOPA	kopaj, kopje – preg, okr, prem, SN, SK	spear
IEZI	jezi – SK	anger
BO	bo – SK	will be
KIA	kua, kaj – prem, preg, SN, SK	what, that
SHAPE	šiape, zajame – sin	catch
ZERO	žero, žrca – preg, SN, SK	dovouring
NAI	nai – SK	let
BE	be, bo – preg, SN, SK	will be
VIŠ	viš, više, višje – okr, SN, SK	higher
BO	bo – SK	will be
TO	to – SK	this
VERO	vero, veruj – okr, SN, SK	believe
NAROM	narod, narodom – preg, okr, SN, SK	people
HARA	hara, gara, tepe – SN, SK	beat
PIO	pio, pije – okr, preg, SN, SK	drink

ZIVAI	žival – preg, SK	beast
E	e, in – oke, preg, SN, SK	is
TIE	tle, tu – preg, SN, SK	here
ZIO	zlo – preg, SK	evil
ARAI	hara, gara, tepe – SN, SK	beat
TI	ti – SK	you
Z	z – SK	with, from
BOKE	boke, boka – SN, SK	side
ZIVAI	žival – preg, SK	beast
AVIS	aviš, javiš – okr, preg, SN, SK	report
SIA	zia, vidi – preg, SN, SK	see
P	pa – okr, SK	but
G	g, ga – okr, SN, SK	him
VIS	viš, vidiš – okr, SN, SK	see
MARAZ	maraš, hočeš – preg, SN, SK	want
MAV	mau, malo – okr, preg, SN, SL	little
ISAO	isaro, jezero, morje – okr, SN, SK	lake, sea
MAI	maj, moj – preg, SN, SK	my

Podrobna primerjava prevodov

Podrobna primerjava prevodov je obravnavana po dosedanji metodologiji [8, 10]:

Delovni hipotezi

- Delež prepoznanih črk v posameznem prevodu mora biti najmanj 25%, in to brez imen in neprevedenih besed, če želimo doseči še sprejemljivo raven razumevanja obravnavanega besedila.
- Delež prepoznanih besed v posameznem prevodu mora biti najmanj 30% in to brez imen in neprevedenih besed, če želimo doseči še sprejemljivo raven razumevanja obravnavnega besedila.
- Napačno prečrkovane črke so označene poševno in pri prepoznanih črkah niso upoštevane. Prepoznane so besede, ki imajo vsaj polovico prepoznanih črk.

Horak

Čelo / Front

ŽIAŽI MA RAŽMAVUI ACCHVEIŽ AVI ZEVIU HO ZERO NA IH

ŽIVAI HOCAI E Z NAŠCH AKER TAVARŽIČ VAMACAUIAČ

ZERO NAI MOR IMAIC

94 22

Žijící mně rozmlouvajíc, chvějíc, abych zjevil, co pozoruji

na nich živich ač je z rodných polí soudrug vynucovač,

zirám něj smrt majic.

43 12

Stran / Side

HOCAI VŽI POKIA SIACE ZERO ZA IH EVIU HO TO VERO
 NAŽIVAI AVIJŽ SIJAC CHVIJŽ MARALM AVIŽ A O MAROM
 HARAČIO ČIVAI ECTE ŽIO A RAI TICH POKE 105 28

Ač **všichni**, **pokud** sející, **pozorují za** nč zjevují, **co to vírou nazývají?**
abyzmeš sejíc strachy **umírali**, **abyzmež aj o** mrtvých bojovních
dívej, ještě žijí, aj ráji, tíší, pokojní. 54 14

Ambrozic

Čelo / Front

HOLAIEŠ NA PHO TH ŠIAŠ I MARAŠ MAV SIAL K H
 VEIŠ AVIŠ E VIS THO ŠE RO NAI TH SIVAI AK ER TA
 VAR I ŠIO VAN AL ASIAL ŠE RO NAI MORI NAI L 96 36

Hlojaješ **na** sopiháv tə **jas' in maraš mav. Sijale h vejam višave je vse,**
toj še rov naj ti obsevajo! Ak ker ta var je šev al' obsijat',
še rov naj morí naj lo! 73 29

Stran / Side

HOLAIEŠ I PHO K I ASIAL ŠE RO SAI TH E VIS THO TO VERO
 NA ROM HARAL IO ŠIVAI E P TE ŠIO A RAI TIŠ PHO K E
 ŠIVAI A VIŠ SIAL K H VIŠ MARAŠ M A VIŠ A OMAI 105 43

Hlojaješ **in** sopiháv **k je obsijal še rov saj ti je ves to tojo vero**
na rovom hara lo jo življenje. **Je po tej šev v raj tih** sopiháv
k je življenje **na višavah sijalo, k h višku maraš ma a višave** v začari! 74 28

Škibin

Čelo / Front

HOPAI E Z NAPDT ZIAZI MARAŽ M AV ŠIAP K VEIŽ AVIŽ
 EVIŠ TO ŽER ONAI T ŽIVAI AK ER TA VARŽIT VAMA
 PAŠIAP ŽER ONAI MORINA IV 94 28

Kopje je za napadat. Zjezi! Maraš me javi! Šepni ko veš, javiš!
Živiš tu, žre oni te. Živi! Jak, ker to vreči. Vam pošepnem,
žri onega! Morina Ive. 65 24

Stran / Side

HOPAI EZI FOKIA ŠIAPE ŽER ONAI T EVIŠ TO TO VERO
 NA DOM HARABIO ŽIVAI E BIEŽIO ARAI TI S FOKE ŽIVAI
 AVIŽ ŠIAP G VIŽ MARAŽ M AVIŽ A O MAI 105 33

Kopje jezi. Fokaja **šepeta: žre oni te. Živiš tu to vero na dom.**
Grabil. Živeli! Je bežal. Oraj ti s Fokajcem! **Živi! Javiš!** Šepni ko
vidiš! Maraš me, javiš. Jaz v mojem ... 72 23

Vodopivec

Čelo / Front

HOPA IE Z NABUD ZIAZI MARAZ MAV ŠIA P G VEIZ

AVI ZE VIŠ TO ZERO NAIT ZIVA I A KER TAVARZIT

VAMA PAZIA P ZERO NAI MORI NAI V HOPA IEZI

94 32

Kopje je za nabost zjezi maraš mav zia p ga viš javi če viš**to žero nait živa je a ker tovariš vama pazi p žero nai****mori naj v kopja jezi.**

93 32

Stran / Side

HOPA IEZI BO KIA SIAPE ZERO NAI BE VIŠBO TOVERO

NAROM HARA PIO ZIVAI E TIE ZIO ARAI TI Z BOKE

ZIVAI AVIS SIA P GVIS MARAZ MAV ISAO MAI

105 3,3

Kopje jezi bo kaj zajame žero naj bo više bo to veruj narod**hara pije žival in tje zlo hara ti z boka žival javiš zia p ga viš****maraš mav, jezero moje.**

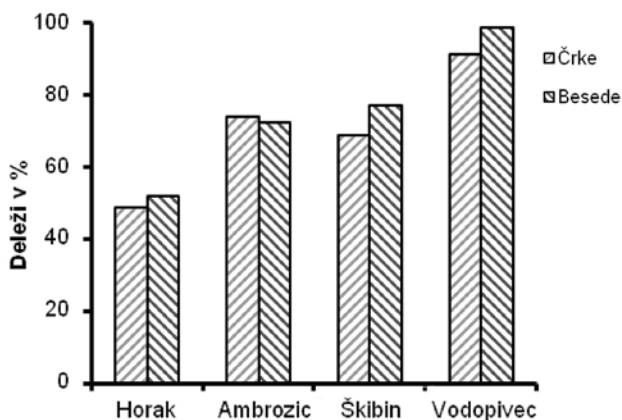
92 32

Izidi podrobne primerjave prevodov so podani s števili in deleži prepoznanih črk in besed v tabeli 6 in grafu 3.

Tabela 6: Izidi podrobne primerjave po avtorjih

Avtor	prepoznane črke	prepoznane besede
Horak	$43 + 54 = 97/199 = 48,74 \%$	$12 + 14 = 26/(22 + 28) = 52,00 \%$
Ambrozic	$73 + 74 = 147/199 = 73,87 \%$	$29 + 28 = 57/(36 + 43) = 72,15 \%$
Škibin	$65 + 72 = 137/199 = 68,84 \%$	$24 + 23 = 47/(28 + 33) = 77,05 \%$
Vodopivec	$93 + 92 = 185/199 = 92,96 \%$	$32 + 32 = 64/(32 + 33) = 98,46 \%$

Graf 3: Deleži prepoznanih črk in besed po avtorjih v odstotkih

- Vsa razumevanja bistveno prekoračujejo postavljeni zahtevi in potrjujejo možnost razumevanja v slovanskih jezikih.

- Horak ima najslabše izide, ki pa še vedno močno presegajo mejne vrednosti, ki so za črke 25 % in za besede 30%.
- Ambrozic in Škibin imata podobna izida s tem, da Škibin po nepotrebnem uporablja imena, ki mu bistveno poslabšajo izide.
- Vodopivec je združil dosedanje znanje in predvsem na osnovi Škibinovega prevoda močno izboljšal izide, ki več kot trikrat prekoračujejo postavljene zahteve.

Ocena prevodov

Horak

Prevod predpostavlja nagrobno vsebino in opozarja na možnost razumevanja v slovanskih jezikih, vendar je češčina mlajši jezik in ni najbolj primerna za razumevanje predantičnih predсловanskih napisov.

Ambrozic

Prevod predpostavlja nagrobno vsebino in je zaradi uporabe slovenščine in njenih narečij bistveno bolj verjeten, zaradi napačnega prečrkovanja črke P kot L pa je vsebina precej drugačna in manj verjetna.

Škibin

Prevod se naslanja na zgodovinske podatke o zavzetju otoka in o predhodnih priseljencih, zato uporablja ime naroda, ki je vprašljivo že zaradi verjetno napačnega prečrkovanja črke F, ki je predсловanski predantični narodi niso imeli [13]. Uporabi še osebno in družinsko ime, kar ne izhaja nujno niti iz besedila, niti iz vsebine napisa. Podana vsebina pa je zelo verjetna in se dobro sklada tudi z avtorjevim prevodom.

Vodopivec

Prevod upošteva dosedanje prečrkovanje in na osnovi najverjetnejšega prečrkovanja podaja smiseln prevod, ki govori o tujih napadih, ki so bili očitno nevarni in so plenili ljudstvo. Zato poziva na oborožen odpor, kar je skladno z zgodovinskimi podatki, saj so le nekaj stoletij kasneje Grki zasedli otok in so prekinili slovanski živelj.

Zaljuček

Primerjava prečrkovanj je pokazala nekatere napake, zlasti zamenjavo etruščanskega P z venetskim L, kar precej spreminja razumevanje vsebine napisa. Črkovna primerjava je pokazala najboljše ujemanje s staro frigijščino in najmanjše z etruščanščino, kar je presenetljivo in kaže na doselitev iz frigijskega območja. Pod vprašaj pa postavlja dosedanje prečrkovanje jezikoslovcev, saj ima etruščanščina najmanjšo vsebnost samoglasnikov, zato pa velik delež črke L, ki se v slovenščini izgovarja tudi kot U.

Vsa obravnavana razumevanja ustrezajo postavljeni zahtevi, po verjetnosti pa izstopa prevod Škibina in prevod avtorja, ki je nadgradil njegovo razumevanje. Vsebinsko govori o roparskih napadih, ki izžemajo ljudstvo, zato poziva na oborožen odpor proti zavojevalcem. Kljub temu so Grki le nekaj stoletij kasneje zasedli otok in prekinili praslovanski živelj. Slovenščina se je ponovno izkazala kot odlično orodje tudi za razumevanje napisa z Lemnosa.

Literatura

1. Splet, http://en.wikipedia.org/wiki/Lemnian_language
2. Splet, <http://www.carolandray.plus.com/Eteocretan/Lemnian.html>
3. A. Horak, *29 Stéla z Lémnu*, O Slovanech úplne jinak, co nebylo o Slovanech dosud zmámo, Lipa, Vizovice **1991**, 110-125.
4. A. Ambrozic, *The Warrior stele from Lemnos, Vojščakova stela z Lemnosa*, Zbornik tretje mednarodne konference Staroselci v Evropi, Jutro, Ljubljana **2005**, 107-120.
5. M. Škibin, *Kamnita plošča z Lemnosa*, Etruščani so bili Slovani, M. Škibin, Pancopy, Nova Gorica **2005**, 7-20.
6. P. Jakopin, *Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v Slovenskem jeziku*, Doktorska disertacija, Fakulteta za elektrotehniko, Ljubljana, **1999**, <http://www.ff.uni-lj.si/hp/pj/disertacija/statopis.html>
7. V. Vodopivec, *Statistična primerjava črk in besed*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 16-30.
8. V. Vodopivec, *Primerjava branj Pyrgijskih zlatih ploščic*, Zbornik posveta Praprebivalstvo na tleh srednje Evrope, Jutro, Ljubljana **2003**, 51-64.
9. A. Perdih, G. Tomezzoli, V. Vodopivec, *Comparison of contemporary and ancient languages*. Zbornik šeste mednarodne konference Izvor Evropejcev (Proceedings of the Sixth International Topical Conference, Origin of Europeans), Jutro, Ljubljana **2008**, 40-87, http://www.korenine.si/zborniki/zbornik08/comparison_languages.pdf
10. V. Vodopivec, *Jezikovne primerjave črk, dvojčkov in trojčkov*, Razbiranje ilirskih jezikov, Jutro, Ljubljana **2011**, 94-113.
11. V. Vodopivec, *Zbir starofrigijskih napisov, delitev, prevodin besednjak*, Jezikovni temelji starejša slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 288-312.
12. SAZU, *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, DZS, Ljubljana **1994**.
13. M. L. Greenberg, *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika*, Aristej, Maribor 2002, 63. (M. L. Greenberg, *A Historical Phonology of the Slavic Languages*, Universitatverlag C. Winter, Heidelberg **2000**).

Povzetek

Napis v Lemnijskem jeziku iz 6. stoletja pr. Kr. na kamniti plošči imenovani Lemnos Stela, odkrite leta 1885 pri Kaminiji, je pisan v črkah podobnim etruščanskim in starejšim frigijskim črkovnim znakom in je razumljiv v slovenskem jeziku.

Primerjava prečrkovanj je pokazala nekatere napake, zlasti zamenjavo etruščanskega P z venetskim L, kar precej spreminja razumevanje vsebine napisa. Črkovna primerjava je pokazala najboljše ujemanje s staro frigijščino in najmanjše z etruščanščino, kar kaže na doselitev ali vpliv iz frigijskega območja. Pod vprašaj pa postavlja dosedanje prečrkovanje jezikoslovcev, saj ima etruščanščina najmanjšo vsebnost samoglasnikov, zato pa velik delež črke L, ki se v slovenščini izgovarja tudi kot U.

Vsa obravnavana razumevanja ustrezajo postavljeni zahtevi, po verjetnosti pa izstopa prevod Škibina in prevod avtorja, ki je nadgradil njegovo razumevanje. Vsebina govori o roparskih napadih, ki izžemajo ljudstvo, zato poziva na oborožen odpor proti zavojevalcem. Kljub temu so Grki le nekaj stoletij kasneje zasedli otok in prekinili praslovanski živelj.